

**ODPOWIEDZIALNOŚĆ
DYSCYPLINARNA
SĘDZIÓW
PROKURATORÓW
ADWOKATÓW
RADCÓW PRAWNYCH
I NOTARIUSZY**

Wiesław Kozielowicz

BIBLIOTEKA SĄDOWA

3. WYDANIE

ODPOWIEDZIALNOŚĆ DYSCYPLINARNA SĘDZIÓW PROKURATORÓW ADWOKATÓW RADCÓW PRAWNYCH I NOTARIUSZY

Wiesław Kozielowicz

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

3. WYDANIE

Stan prawny na 1 stycznia 2023 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-170-4
3. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Od Autora	11
Rozdział I	
Odpowiedzialność dyscyplinarna – uwagi ogólne	15
Rozdział II	
Zbiory zasad etyki zawodów prawniczych a odpowiedzialność dyscyplinarna	21
Rozdział III	
Odpowiedzialność dyscyplinarna w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego	29
Rozdział IV	
Odpowiedzialność dyscyplinarna w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	35
Rozdział V	
Odpowiedzialność dyscyplinarna a postępowanie lustracyjne	39
Rozdział VI	
Podstawowe instytucje dyscyplinarnego prawa materialnego	53
1. Pojęcie przewinienia dyscyplinarnego	53
2. Kary dyscyplinarne	62
3. Przedawnienie dyscyplinarne	70
Rozdział VII	
Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym	83

Rozdział VIII

Przebieg postępowania dyscyplinarnego	89
1. Postępowanie przed rzecznikiem dyscyplinarnym.....	89
2. Postępowanie przed sądem dyscyplinarnym I instancji	95
3. Postępowanie przed sądem dyscyplinarnym II instancji.....	105
4. Postępowanie wykonawcze	110

Rozdział IX

Instytucja zawieszenia w czynnościach służbowych.....	115
--	-----

Rozdział X

Nadzwyczajne środki zaskarżenia w postępowaniu dyscyplinarnym.....	127
1. Postępowanie kasacyjne	127
2. Wznowienie postępowania dyscyplinarnego	139
3. Skarga na uchylające orzeczenie dyscyplinarnego sądu odwoławczego	149

Rozdział XI

Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów	151
1. Kształtowanie się odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów	151
2. Organy i strony postępowania w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów oraz jego przebieg – kwestie szczegółowe	173
3. Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego za wykroczenia	195
4. Odpowiedzialność za sprzeniewierzenie się sędziowskiej niezawisłości....	198
5. Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego w zakresie dyscyplinarnego prawa materialnego	212
6. Przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów sądów powszechnych – wyciąg z ustawy z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz sędziów sądów wojskowych – wyciąg z ustawy z 21.08.1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych	225
7. Zbiór zasad etyki zawodu sędziego.....	255

Rozdział XII

Odpowiedzialność dyscyplinarna prokuratorów	267
1. Kształtowanie się odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów	267
2. Organy i strony postępowania w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów i jego przebieg – kwestie szczegółowe.....	278
3. Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego prokuratorów w zakresie dyscyplinarnego prawa materialnego	285
4. Przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów – wyciąg z ustawy z 28.01.2016 r. – Prawo o prokuraturze.....	301
5. Zbiór zasad etyki zawodu prokuratora	323

Rozdział XIII

Odpowiedzialność dyscyplinarna adwokatów	331
1. Kształtowanie się odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów.....	331
2. Organy i strony postępowania w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów oraz jego przebieg – kwestie szczegółowe.....	340
3. Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego adwokatów w zakresie dyscyplinarnego prawa materialnego	353
4. Przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów – wyciąg z ustawy z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze	373
5. Zbiór zasad etyki zawodu adwokata	385

Rozdział XIV

Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych.....	403
1. Kształtowanie się odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych	403
2. Organy i strony postępowania w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych oraz jego przebieg – kwestie szczegółowe	406
3. Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego radców prawnych w zakresie dyscyplinarnego prawa materialnego	423
4. Przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych – wyciąg z ustawy z 6.07.1982 r. o radcach prawnych	437
5. Kodeks Etyki Radcy Prawnego.....	447

Rozdział XV

Odpowiedzialność dyscyplinarna notariuszy	469
1. Kształtowanie się odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy.....	469
2. Organy i strony postępowania w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy oraz jego przebieg – kwestie szczegółowe.....	476
3. Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego notariuszy w zakresie dyscyplinarnego prawa materialnego	491
4. Przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy – wyciąg z ustawy z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie.....	511
5. Zbiór zasad etyki zawodu notariusza	517

Rozdział XVI

Propozycje zmian przepisów z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy.....	527
1. Uwagi ogólne.....	527
2. Rządowy projekt ustawy o postępowaniu dyscyplinarnym wobec osób wykonujących niektóre zawody prawnicze.....	528

3. Opracowany w Zespole Ekspertów Rzecznika Praw Obywatelskich projekt ustawy – Prawo o postępowaniu w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej osób wykonujących zawody prawnicze.....	538
4. Projekty zmian przepisów w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów.....	545
5. Propozycje uregulowania odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych zawarte w projekcie ustawy o radcach prawnych opracowanym przez Ośrodek Badań Studiów i Legislacji przy Krajowej Radzie Radców Prawnych	557
6. Propozycje zmiany ustawy z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej zgłoszone przez Krajową Radę Notarialną oraz opracowane w lipcu 2022 r. w Ministerstwie Sprawiedliwości	566
7. Poselski projekt ustawy o Sądzie Najwyższym z 12.07.2017 r. zawierający propozycje zmian w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej (druk nr 1727)	572
8. Przedstawiony w dniu 11.11.2017 r. przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego prof. dr hab. Małgorzatę Gersdorf projekt ustawy o zmianie ustawy z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw.....	586
9. Uwagi <i>de lege ferenda</i>	590
Bibliografia	595

OD AUTORA

W lutym 1994 r. Zebranie Zgromadzeń Ogólnych Sędziów Sądów Apelacyjnych wybrało mnie na członka Sądu Dyscyplinarnego w Warszawie – właściwego do rozpoznawania spraw dyscyplinarnych sędziów: Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, sądów powszechnych i sądów wojskowych. Ten wybór, jak wówczas myślałem, tylko na jedną czteroletnią kadencję, związał mnie z praktyką orzekania w sprawach dyscyplinarnych sędziów, a od 1999 r. także w sprawach dyscyplinarnych prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy. Byłem zastępcą Przewodniczącego Sądu Dyscyplinarnego, a w latach 1998–2002 zastępcą Przewodniczącego Wyższego Sądu Dyscyplinarnego. W 2002 r., na prośbę Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego profesora Lecha Gardockiego, organizowałem Wydział do spraw dyscyplinarnych, który stanowił jednostkę organizacyjną Sądu Najwyższego działającego jako Sąd Najwyższy – Sąd Dyscyplinarny w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, a od 2004 r. w tym Wydziale były również rozpoznawane kasacje w sprawach dyscyplinarnych: prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy. Wydział ten istniał do 1.07.2018 r. Przez cały ten okres orzekałem w przydzielonych mi losowo sprawach dyscyplinarnych sędziów, jak też rozpoznawałem kasacje w sprawach dyscyplinarnych. W lipcu 2022 r. powierzono mi pełnienie obowiązków przewodniczącego dwóch wydziałów w tworzonej w Sądzie Najwyższym Izbie Odpowiedzialności Zawodowej. Postanowieniem Prezydenta RP z 17.09.2022 r. zostałem wyznaczony do orzekania w tej Izbie na pięcioletnią kadencję. Rozwiązanie, aby Prezydent RP, spośród trzydziestu trzech wylosowanych sędziów SN, wyznaczył do orzekania w tej Izbie jedenastu, zostało zaproponowane w projekcie ustawy o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw z 11.11.2017 r., który został przedstawiony Prezydentowi RP w dniu 14.11.2017 r. przez I Prezesa Sądu Najwyższego prof. dr hab. Małgorzatę Gersdorf (omawiam ten projekt w rozdziale XVI pkt 8). Po zlikwidowaniu Izby Dyscyplinarnej (Izba Dyscyplinarna istniała w strukturze Sądu Najwyższego w okresie od 1.07.2018 r. do 14.07.2022 r.), Izba Odpowiedzialności Zawodowej od 15.07.2022 r. jest właściwa do rozpoznawania między innymi spraw dyscyplinarnych: sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy. Na zaproszenie Krajowej Rady Sądownictwa, Ministerstwa Sprawiedliwości, Prokuratury Krajowej, władz samorządów: adwokatów, radców prawnych i notariuszy wielokrotnie uczestniczyłem, jako wykładowca, w konferencjach szkoleniowych organizowanych odpowiednio: dla sędziów orzekających w sprawach

dyscyplinarnych oraz dla prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy – pełniących pochodzące z wyboru funkcje w sądach dyscyplinarnych – oraz rzeczników dyscyplinarnych. Opisanie związków z praktyką orzeczniczą w sprawach dyscyplinarnych przesądziły o przygotowaniu publikacji poświęconej odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy.

Moje doświadczenie jako praktyka powoduje, iż prezentowane opracowanie bliższe jest zarysowi metodyki pracy dla osób orzekających w sprawach dyscyplinarnych oraz wykonujących funkcje rzeczników dyscyplinarnych, niż teoretycznej analizie niezwykle złożonej i spornej problematyki odpowiedzialności dyscyplinarnej. Zdaję sobie sprawę, że stanowiska co do niektórych kwestii prezentowane w tej książce mogą być odebrane jako dyskusyjne, a czasami sprawiać wrażenie pewnej arbitralności. Uważałem, że lepiej jest jednak przedstawić określoną propozycję rozwiązania mieszczącą się, według mojej oceny, w standardach obowiązujących w demokratycznym państwie prawa, niż pozostawić w tym względzie obszar wątpliwości.

Kierując się przedstawionymi wyżej motywami, niezwykle bogatą problematykę odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy ująłem – na potrzeby tej prezentacji – według następującego schematu. W rozdziałach I–X zdecydowałem o rozważeniu obszarów wspólnych z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej w omawianych zawodach. Dotyczy to kwestii umiejscowienia w systemie prawa odpowiedzialności dyscyplinarnej (rozdział I), stosunku odpowiedzialności dyscyplinarnej do deontologii zawodowej (rozdział II), zaprezentowania odpowiedzialności dyscyplinarnej w świetle standardów wyznaczanych orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (rozdziały III i IV), związków, jakie zachodzą między odpowiedzialnością dyscyplinarną a wynikami postępowania lustracyjnego (rozdział V). Scharakteryzowałem podstawowe z punktu widzenia praktyki instytucje dyscyplinarnego prawa materialnego (rozdział VI). Poświęciłem sporo uwagi, kierując się też potrzebami praktyki, konstrukcji odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym (rozdział VII). Omówiłem przebieg poszczególnych etapów postępowania dyscyplinarnego (rozdział VIII). Scharakteryzowałem instytucję zawieszenia w czynnościach służbowych (rozdział IX). Rozdziałem zamykającym część ogólną jest rozdział X poświęcony nadzwyczajnym środkom zaskarżenia w sprawach dyscyplinarnych (kasacja, wznowienie postępowania dyscyplinarnego i skarga na wyrok uchylający sądu odwoławczego).

Rozdziały XI–XV to swoisty odpowiednik „części szczególnej”. Każdy z rozdziałów tej części książki dotyczy innego zawodu i jest zbudowany według jednolitego porządku. Najpierw omawiam z perspektywy historycznej kształtowanie się odpowiedzialności dyscyplinarnej w tym zawodzie w Polsce. Następnie analizuję, rozkładając akcenty w zależności od specyfiki danego zawodu, kwestie szczegółowe związane z przebiegiem

postępowania dyscyplinarnego w tej grupie zawodowej. Przedstawiam wybór orzeczeń Sądu Najwyższego dotyczący dyscyplinarnego prawa materialnego, chcąc w ten sposób zaprezentować najczęściej występujące w tej grupie zawodowej przewinienia dyscyplinarne. Dla ułatwienia korzystania z opracowania w każdym rozdziale „części szczególnej” zamieściłem wyciągi z ustaw z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz zbiory zasad etyki prezentowanego zawodu. W rozdziale XVI przedstawiono propozycje zmian przepisów o odpowiedzialności dyscyplinarnej. Publikacja uwzględnia stan prawny obowiązujący na dzień 1.01.2023 r.

Publikacja jest adresowana do osób interesujących się problematyką odpowiedzialności dyscyplinarnej w zawodach prawniczych. Mam nadzieję, że sięgną po nią również sędziowie, prokuratorzy, adwokaci, radcowie prawni, notariusze, a także młodzież prawnicza aspirująca do wykonywania tych zawodów, żeby zapoznać się ze stosunkowo mało znanymi instytucjami z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej.

W drugim wydaniu książki zwrócono szczególną uwagę na zmiany w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i radców prawnych wprowadzone ustawą z 7.11.2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1778), która została uchwalona w wyniku inicjatywy ustawodawczej Senatu RP, a opracowana przy dużym udziale samorządów radców prawnych i adwokatów.

Po 2015 r. (w drugim wydaniu uwzględniłem stan prawny na 23.11.2015 r.) doszło do istotnych zmian w obszarze odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych. Niektóre z nich były przedmiotem krytycznych ocen Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Okres ten obfitował również w bardzo emocjonalne wypowiedzi odnośnie do funkcjonowania organów prowadzących postępowania wyjaśniające i dyscyplinarne w sprawach sędziów i prokuratorów, a także oceny prawidłowości postępowań kasacyjnych w sprawach dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów, radców prawnych i notariuszy. Wprowadzone w ostatnim okresie zmiany ustawowe niestety nie zawsze były podyktowane potrzebą usprawnienia postępowań dyscyplinarnych, przez co niepotrzebnie tworzyły punkty zapalne, utrudniając tym rzetelne odniesienie zarówno do celowości, jak i legisłacyjnej poprawności przyjętych nowych konstrukcji w obszarze odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy. W trzecim wydaniu niniejszej książki uwzględniam, co oczywiste, zmiany wprowadzone po roku 2015, dokonuję oceny ich przydatności w aspekcie rzetelnego i sprawnego postępowania dyscyplinarnego wymienionych zawodów prawniczych. Patrząc na przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej tych pięciu zawodów prawniczych i praktykę ich stosowania przez organy dyscyplinarne, nie można zapominać o społecznym odbiorze poszczególnych rozstrzygnięć dyscyplinarnych, który, niestety, wpisuje się z reguły w uproszczoną wizję świata prezentowaną w najpowszechniejszych źródłach wiedzy, jakimi są strony internetowe, media społecznościowe, telewizja, tabloidy, reklamy itp. Te

uwarunkowania, można powiedzieć, społeczno-technologiczne, sprzyjają dokonywaniu ocen uproszczonych, często tożsamy z ocenami innych użytkowników tego samego portalu, domeny czy wyszukiwarki (przykładowo, reakcja części opinii publicznej na wydany przez Sąd Najwyższy – Sąd Dyscyplinarny wyrok z 20.02.2018 r., SNO 37/17, OSP 2019/10, poz. 97, mocą którego uniewinniono sędziego Sądu Rejonowego od zarzutu kradzieży, na stacji paliw PKN Orlen, banknotu pięćdziesięciozłotowego). Zapomina się, że nieobejmowanie przez sędziów urzędu w drodze bezpośrednich wyborów nie pozbawia ich przymiotu reprezentanta Narodu Polskiego (Suwerena), gdyż art. 10 Konstytucji RP nie wartościuje żadnej z trzech wymienionych w nim władz, zaś odrębność i niezależność władzy sądowniczej od innych władz zapisano wprost w art. 173 Konstytucji RP.

Na zakończenie tego wstępu, chciałbym serdecznie podziękować mojej żonie Annie, za wsparcie podczas pracy nad tym wydaniem.

Rozdział I

ODPOWIEDZIALNOŚĆ DYSCYPLINARNA – UWAGI OGÓLNE

Wielkość i urok państwa prawa polega na tym, że Prawo, pisane przez duże „P”, wyznacza rolę i status prawa pisanego przez małe „p” i że w konsekwencji w sam system zostały wpisane mechanizmy samoobrony i usuwania patologii. Tylko prawnicy, którzy rozumieją istotę państwa prawa, będą w stanie zapewnić korzystanie z beneficjów przynoszonych przez taki model ustrojowy państwa¹. Państwo prawa jest państwem konstytucyjnym, w którym konstytucja, dzięki swej najwyższej mocy prawnej, gwarantuje materialną i formalną koherencję całego porządku prawnego z wartościami i zasadami w niej zawartymi². Artykuł 83 Konstytucji RP głosi, że każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej. Zakres podmiotowy tego obowiązku określony jest szeroko, gdyż dotyczy on każdego podlegającego prawu Rzeczypospolitej Polskiej. Przestrzeganie powyższego obowiązku uznaje się za przesłankę tego, aby prawo mogło wypełniać swoje funkcje. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 27.05.2002 r., K 20/01, OTK-A 2002/3, poz. 34, podkreślił, iż obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej stanowi w istocie odzwierciedlenie założenia o normatywnym, wiążącym charakterze prawa³. Za naruszenie nałożonego Konstytucją RP obowiązku przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej, człowiek ponosi odpowiedzialność prawną, rozumianą jako przewidziane prawem ujemne konsekwencje za zdarzenia lub stany rzeczy podlegające ujemnej kwalifikacji normatywnej i przypisywalne prawnie określonemu podmiotowi w danym porządku prawnym⁴. W doktrynie podkreśla się, że odpowiedzialność prawna jest jedną z podstawowych form instytucjonalnej kontroli społecznej, kategorią kulturową, która ma głębokie podłoże filozoficzne i ściśle wiąże się z pojęciem odpowiedzialności moralnej⁵. Odpowiedzialność nie mogłaby istnieć bez odniesienia się do wartości. Dotyczy to zarówno czynu, który jest przedmiotem odpowiedzialności, jak i samego procesu bycia pociągającym do odpowiedzialności.

¹ M. Safjan, *Rola prawnika we współczesnym świecie. Laudacja Adam Strzembosz*, Lublin 2003, s. 21.

² K. Działocha, *Państwo prawne w warunkach zmian zasadniczych systemu prawa RP*, PiP 1992/1, s. 15.

³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27.05.2002 r., K 20/01, OTK-A 2002/3, poz. 34.

⁴ T. Lang, *Struktura odpowiedzialności prawnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1968, Prawo VIII/31, s. 12.

⁵ T. Lang, *Spór o pojęcie odpowiedzialności prawnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1969, Prawo IX/37, s. 51–70.

Naczelną wartością, choć nie jedyną, jest sprawiedliwość kierująca procesem wyrównawczym w ramach odpowiedzialności⁶. Jednym z rodzajów odpowiedzialności prawnej jest odpowiedzialność karna rozumiana jako przewidziana prawem konsekwencja popełnienia przez sprawcę czynu. Sprawca podlega bowiem karze nie dlatego, że posiada cechy, które czynią go potencjalnie niebezpiecznym dla społeczeństwa, ale ponieważ popełnił czyn zabroniony, to jest czyn, którego popełnienia zabrania ustawa karna pod groźbą kary⁷. W wydanym ponad 100 lat temu dziele E. Krzymuski pisał: „Nie wszystkie postęпки zasługujące na karę kwalifikują się do tego, żeby miały podlegać władzy karzącej państwa. Przeciwnie, niektóre z nich tym się odznaczają, że w dobrze zrozumianym interesie życia społecznego należy poddać je władzy karzącej nie państwa, lecz innych pod jego panowaniem znajdujących się organów. Tu mamy na myśli władzę dyscyplinarną, którą państwo przyznaje niektórym osobom fizycznym (np. rodzicom, opiekunom, nauczycielom, służbodawcom, oficerom) lub korporacjom (np. uniwersytetom, różnym stowarzyszeniom politycznym i towarzyskim). Oprócz tego samo państwo występuje względem niektórych osób nie tylko jako stróż porządku prawnego społeczeństwa, ale także w specjalnym charakterze służbodawcy. W odniesieniu do takich osób (np. urzędników) musi ono mieć władzę dyscyplinarną niezależnie od władzy karzącej, którą sprawuje w obronie porządku. Przepisy prawne, które normują władzę dyscyplinarną tak państwa, jak owych innych wspomnianych wyżej osób fizycznych lub korporacji, wydzielamy z systemu prawa karnego. To ostatnie tyczy się specjalnie władzy karzącej, która służy samemu państwu jako stróżowi porządku prawnego społeczeństwa w odniesieniu do przestępstw”⁸.

Także współcześnie specyfiki odpowiedzialności dyscyplinarnej upatruje się w charakterze stosunków, których dotyczy ten rodzaj odpowiedzialności prawnej. Wskazuje się, że podstawą istnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej jest przekonanie o zasadności pozostawienia pewnych spraw związanych z działalnością określonego środowiska do rozpatrzenia temu środowisku. Przewinienia dyscyplinarne dotyczą naruszenia reguł postępowania w danym środowisku i państwo przekazuje, w tym zakresie, określone uprawnienia właściwym organom funkcjonującym w tej grupie. Przemawia za tym przekonanie, że przedstawiciele danego środowiska lepiej znają jego specyfikę, a w konsekwencji mogą zastosować sankcje, które będą się charakteryzować większą skutecznością i efektywnością.

Ponadto, co jest oczywiste, odpowiedzialność dyscyplinarna nie wyłącza możliwości pociągnięcia konkretnej osoby za ten sam czyn do odpowiedzialności prawnej innego rodzaju, np. karnej, cywilnej czy administracyjnej⁹. Odpowiedzialność dyscyplinarna

⁶ K. Szczucki, *W poszukiwaniu legitymizacji etycznej zasad odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2020, s. 217.

⁷ M. Mozgawa (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2020, s. 33–34.

⁸ E. Krzymuski, *Wykład prawa karnego ze stanowiska nauki i prawa austriackiego*, Kraków 1901, s. 5.

⁹ A. Szwarc, „Karny” charakter odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie [w:] *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, red. A. Szwarc, Poznań 1999, s. 287.

stanowi swoistą dodatkową dolegliwość, niezależną od poniesienia ewentualnej odpowiedzialności karnej¹⁰. H. Kelsen twierdzi, że nie ma żadnej różnicy między prawem dyscyplinarnym a prawem karnym. Według jego koncepcji pozycja osoby podlegającej odpowiedzialności dyscyplinarnej z chwilą naruszenia przez nią normy prawnej jest identyczna z pozycją każdego innego obywatela naruszającego porządek prawny. W obu wypadkach nastąpiło naruszenie prawa, a sankcja stanowi pewną niekorzyść. Również według H. Kelsena w obu wypadkach doszło do naruszenia normy blankietowej, gdyż uznaje on za taką normę w stosunku do każdego obywatela podlegającego odpowiedzialności karnej porządek prawny¹¹.

M. Zubik i M. Wiącek wskazują, że odpowiedzialność dyscyplinarna jest nakierowana na realizację co najmniej czterech celów społecznie uzasadnionych. Po pierwsze, służy zapewnieniu przestrzegania szczególnych reguł zachowania przyjętych w danej, prawnie określonej grupie społecznej. W tym sensie może dojść (i najczęściej dochodzi) do poszerzenia zakresu przedmiotowego ponoszenia odpowiedzialności za delikty, które w prawie pozytywnym nie stanowią czynów karalnych. Po drugie, jeśli prawo określiło cechy osobowościowe członków takiej grupy, najczęściej wykonujących zadania o szczególnej wadze społecznej, to odpowiedzialność dyscyplinarna służy eliminacji, w określonym trybie, z tej grupy społecznej osób, które nie spełniły lub przestały spełniać cechy osobowościowe, uznane przez prawo za niezbędne do wykonywania tak istotnych działań publicznych. Po trzecie, odpowiedzialność dyscyplinarna ma służyć ochronie prestiżu organu lub korporacji, do której należą osoby podlegające tej odpowiedzialności, czy też zapewnieniu jakości (fachowości) wykonywanej przez nich funkcji społecznej (zawodu). Po czwarte, może służyć zapewnieniu określonej (organizacyjnej lub personalnej) niezależności jurysdykcyjnej danej instytucji lub korporacji, wyznaczając w prawie szczególne zasady lub tryb postępowania wobec członków tej instytucji lub grupy przez wyłączenie ich spod ogólnych zasad odnoszących się do ponoszenia odpowiedzialności przez innych obywateli. Powyższe przesłanki nie muszą występować kumulatywnie, gdyż każda z nich może samodzielnie stanowić w prawie podstawę do określenia odpowiedzialności dyscyplinarnej¹².

W doktrynie podnosi się, że jeżeli za pierwszoplanową różnicę gatunkową wyodrębniającą odpowiedzialność karną jako autonomiczny rodzaj odpowiedzialności prawnej przyjmujemy represyjny charakter sankcji, to odpowiedzialność dyscyplinarna jawi się jako rodzaj odpowiedzialności blisko „spokrewnionej” z odpowiedzialnością karną, nie na tyle jednak represyjnej, by mógł być uznany za „klasyczny” rodzaj odpowiedzialności

¹⁰ W. Kozielowicz, A. Oleszko, *Ochrona dóbr osobistych notariusza z tytułu bezprawnego oskarżenia*, Warszawa 2014, s. 119–121.

¹¹ H. Kelsen, *Podstawowe zagadnienia nauki prawa państwowego*, t. 2, Wilno 1936, s. 253–280.

¹² M. Zubik, M. Wiącek, *O spornych zagadnieniach z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego – polemika*, PS 2007/3, s. 70.

karnej¹³. Czynnikiem rozróżniającym odpowiedzialność dyscyplinarną i odpowiedzialność karną nie jest zaś ściśle ograniczony krąg podmiotów odpowiedzialnych dyscyplinarnie, bo taki typ konstruowania zbioru podmiotów odpowiedzialnych właściwy jest także dla odpowiedzialności karnej¹⁴.

Odpowiedzialność dyscyplinarną definiuje się też jako swoistą instytucję prawną dyscyplinowania i samokontroli wyodrębnionych organizacyjnie i prawnie grup społecznych ze względu na specyfikę realizowanych przez nie celów i warunki ich działania oraz wynikającą stąd potrzebę zróżnicowania wymagań w zakresie standardów zawodowych lub etycznych, jakie są stawiane uczestnikom danej grupy.

W odróżnieniu od odpowiedzialności karnej nie istnieje w prawie dyscyplinarnym wyraźny katalog przewinień dyscyplinarnych. Podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej są czyny godzące w dobro danej służby czy też godność wykonywanego zawodu¹⁵. T. Bojarski podkreśla, że prawo dyscyplinarne nie jest działem prawa karnego, zauważa, iż nie ma jednego wspólnego prawa dyscyplinarnego dla wszystkich obywateli, nie ma też jednego ogólnego pojęcia przewinienia dyscyplinarnego. Uważa, że prawo dyscyplinarne jest raczej bliższe prawu administracyjnemu niż karnemu¹⁶. Natomiast według A. Zolla i W. Wróbla czynami zabronionymi przez ustawę są także przewinienia dyscyplinarne, jeżeli odpowiedzialność dyscyplinarna została uregulowana ustawowo. Przewinienia dyscyplinarne są skierowane przeciwko godności wykonywanego zawodu lub sprawowanej służby publicznej. Między przewinieniami dyscyplinarnymi a przestępstwami i wykroczeniami nie zachodzą stosunki wykluczenia. Popełnienie przestępstwa w związku z wykonywaniem określonego zawodu lub pełnieniem służby publicznej będzie najczęściej także zachowaniem godzącym w godność danego zawodu i służby, a w związku z tym także przewinieniem dyscyplinarnym. Brak ukarania za przestępstwo, w tym nawet wyrok uniewinniający, nie wyłącza odpowiedzialności dyscyplinarnej, gdyż nie wyklucza to ustalenia, iż zachowanie danej osoby naruszyło godność służby¹⁷.

W doktrynie akcentuje się związek odpowiedzialności dyscyplinarnej z funkcjonowaniem określonych organizacyjnie wyodrębnionych grup. To decyduje o swoistych celach odpowiedzialności dyscyplinarnej, gdyż:

- 1) odpowiedzialności dyscyplinarnej – w przeciwieństwie do odpowiedzialności karnej – podlega tylko pewna kategoria obywateli (osoby wykonujące określone funkcje w pewnych organizacjach);

¹³ M. Laskowski, *Czy odpowiedzialność dyscyplinarna jest rodzajem odpowiedzialności karnej?*, „Themis Polska Nova” 2013/1(4), s. 95–97.

¹⁴ A. Bojańczyk, *Z problematyki relacji między odpowiedzialnością dyscyplinarną i karną (na przykładzie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych)*, PiP 2004/9, s. 17–29.

¹⁵ W. Kozielowicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna i karna notariusza – wzajemne relacje*, „Rejent” 2011/10, s. 82–102.

¹⁶ T. Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2002, s. 27–28.

¹⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 30–31.

- 2) odpowiedzialność dyscyplinarna jest ponoszona też tam, gdzie powszechne prawo nie przewiduje sankcji, wszystkie bowiem przepisy dyscyplinarne określają, choć w różnym zakresie, odpowiedzialność za czyny obojętne z punktu widzenia prawa karnego;
- 3) kary dyscyplinarne pociągają za sobą w zasadzie skutki jedynie w sferze stosunku członka do organizacji, czego nie można powiedzieć o karach sądowych;
- 4) organy realizujące odpowiedzialność dyscyplinarną są jak najściślej związane z tą organizacją, w której członkowie ponoszą odpowiedzialność dyscyplinarną, gdyż powiązanie to wyraża się w tym, że są to organy tej organizacji¹⁸.

Reżim prawnej odpowiedzialności dyscyplinarnej jest z reguły zdeterminowany ustawowo, aczkolwiek w sposób zróżnicowany, stosownie do charakteru i publicznej (społecznej) doniosłości realizowanych celów tej odpowiedzialności. Odróżnić przy tym należy: z jednej strony tzw. materialne prawo odpowiedzialności dyscyplinarnej przewidujące sytuacje, w których określonej osobie można postawić zarzut popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, a z drugiej strony tzw. formalne prawo odpowiedzialności dyscyplinarnej ustalające w szczególności organy właściwe do orzekania w sprawach dyscyplinarnych oraz zasady postępowania w tego typu sprawach¹⁹.

W doktrynie zwraca się uwagę, że odpowiedzialność dyscyplinarna spełnia również funkcję przymuszania pracownika do należytego wykonywania swych obowiązków czy, szerzej, do należytego wykonywania zawodu i ta funkcja jest możliwa do urzeczywistnienia, gdy chodzi o odpowiedzialność za wykonywanie tzw. wolnego zawodu.

Konstytucja RP w art. 17 potwierdza powinność samorządów zawodowych sprawowania pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu. Odpowiedzialność dyscyplinarna przed organami samorządu jest typowym sposobem realizacji tego obowiązku. Należy też wskazać na funkcję ochronną odpowiedzialności dyscyplinarnej – w wypadku niektórych zawodów jest dopuszczalne, w określonych sytuacjach, ponoszenie jedynie odpowiedzialności dyscyplinarnej zamiast odpowiedzialności za wykroczenia. *Ratio legis* takich rozwiązań jest oczywiste – chodzi o stworzenie przedstawicielom tych zawodów niezbędnej swobody i niezależności przy wykonywaniu zawodu²⁰.

Oceniając jakość przepisów z obszaru odpowiedzialności dyscyplinarnej, wskazuje się na panujący w tym zakresie regulacyjny (ustawodawczy) chaos. Można twierdzić, że ustawodawcy brakuje wzorca przydatnego do regulacji poszczególnych modeli odpowiedzialności dyscyplinarnej. Skutkuje to ich nieuzasadnionym zróżnicowaniem. Wpływa

¹⁸ Z. Leoński, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie Polski Ludowej*, Poznań 1959, s. 64, 65.

¹⁹ A. Wasilewski, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych (ustawodawstwo polskie na tle standardów Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz Konstytucji RP)*, PS 2001/9, s. 15–46.

²⁰ P. Przybysz, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*, PiP 1998/8, s. 67–68.

W książce przedstawiono przebieg poszczególnych etapów postępowania dyscyplinarnego, środki zaskarżenia orzeczeń dyscyplinarnych, nadzwyczajne środki zaskarżenia oraz wznowienie postępowania dyscyplinarnego, a także instytucje materialnego prawa dyscyplinarnego. Przywołano orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

W najnowszym wydaniu publikacji dużo miejsca poświęcono nowym rozwiązaniom, zmieniającym istniejący do 1 lipca 2018 r. model odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów i prokuratorów, w tym stanowi prawnemu po zlikwidowaniu Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego.

Każdy rozdział dotyczy innego zawodu prawniczego, lecz jest zbudowany według tego samego porządku: omówienie kształtowania się odpowiedzialności dyscyplinarnej w danym zawodzie w Polsce; analiza kwestii szczegółowych dotyczących przebiegu postępowania dyscyplinarnego w danej grupie zawodowej; orzeczenia Sądu Najwyższego obrazujące najczęściej występujące przewinienia dyscyplinarne, a także wyciągi z ustaw z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz zbiory zasad etyki danego zawodu. Publikację kończą rozdział prezentujący propozycje zmian prawa dyscyplinarnego i uwagi *de lege ferenda*.

Wiesław Kozielowicz – sędzia Sądu Najwyższego, przewodniczący IV Wydziału w Izbie Karnej, postanowieniem Prezydenta RP z 17 września 2022 r. wyznaczony do orzekania w Izbie Odpowiedzialności Zawodowej na pięcioletnią kadencję. Od 1994 r. orzeka w sprawach dyscyplinarnych sędziów, a od 2001 r. również w sprawach dyscyplinarnych prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy. Organizował w Sądzie Najwyższym Wydział do spraw dyscyplinarnych i był przewodniczącym tego Wydziału. Wykładowca, autor ponad stu publikacji z zakresu prawa dyscyplinarnego, prawa karnego materialnego i procesowego oraz opracowań historyczno-prawnych.

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

ZAMÓWIENIA:
INFOLINIA: 801 04 45 45
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

